

Indien deze pagina niet in zijn navigatiecontext is geplaatst (als resultaat van een zoekopdracht): klik op www.heemkringopwijk.be/fr/SPK-archeologie-nov08.htm om deze PDF-pagina in haar volledige omgeving te plaatsen (met menu's en navigatiebalken).

Dit artikel is integraal overgenomen uit de 'HOM-binnenkrant' van het HOM-tijdschrift 2008-2 (gepubliceerd nov. 2008).

Nog archeologie rond de Sint-Pauluskerk?

De perikelen rond de bouwvergunning en het archeologisch onderzoek op de bouwplaats langs de noordwestzijde van de Sint-Pauluskerk (aan de rand van het vroegere kerkhof rond de kerk) kwamen al uitvoerig aan bod onder meer in de bijdrage *Een winkelstraat op het vroegere kerkhof bij de Sint-Pauluskerk*, in *HOM-tijdschrift* 2008-1, *HOM-binnenkrant* pag. 5-7 en op de internetpagina's

www.heemkringopwijk.be/fr/vdlm.htm. Een samenvatting vind men in het artikel *Archeologisch onderzoek: een gedempte middeleeuwse gracht langs het vroegere kerkhof rond de Sint-Pauluskerk* in dit tijdschriftnummer pag. 18-23.

Op basis van een gemotiveerd vermoeden (archiefaanduidingen) van onze vereniging en na diverse tussenkomsten en aandringen werd bij een werfcontrole op 10 maart 2008 een deel van de gedempte middeleeuwse gracht aan de noordzijde van het vroegere kerkhof rond de Sint-Pauluskerk teruggevonden (Agentschap RO Vlaanderen – Onroerend erfgoed en de provinciaal archeoloog van de Vlaams-Brabant) – zie de hierboven vermelde bijdrage in dit HOM-tijdschriftnummer, met de integrale tekst (en beeldmateriaal) van het verslag van de archeologische werfcontrole.

Op 15 januari 2008 besliste de kerkfabriek Sint-Paulus Opwijk een deel van het vroegere kerkhof, zijnde de oppervlakte van het verbindingsbaantje tussen de Singel en de Marktstraat, te verkopen aan de bouwheer van de nieuwbouw. Het betreft een oppervlakte, volgens meting, van 2a 18ca voor het baantje van aan de noordwesthoek van de kerk tot aan de Marktstraat. Het bewuste perceel wordt verkocht

voor de principiële hoofdsom van 18.530 euro.

Het ganse plein voor de kerk, dus een groot deel van de Singel, blijft eigendom van de Kerkfabriek.

Daarnaast werd overeengekomen dat de nieuwe eigenaar (de bouwheer van de nieuwbouw) het aangekochte perceel gratis afstaat aan de gemeente Opwijk met als bedoeling de inlijving bij het openbaar domein. De gemeenteraad van 22 maart 2008 besliste de aanvaarding van deze grondafstand 'ten voordele' van de gemeente.

De notariële akte van de verkoop en van de grondafstand werd verleden op 1 juli 2008. Vanaf dan maakt de voeten fietsweg tussen de Singel en de Marktstraat deel uit van het gemeentelijke publiek domein.

In een brief van 26 december 2006 van de bevoegde Vlaamse minister Dirk Van Mechelen betreffende het noodzakelijk archeologisch onderzoek nabij de Sint-pauluskerk ten oorzaak van het bouwproject lezen wij onder meer:

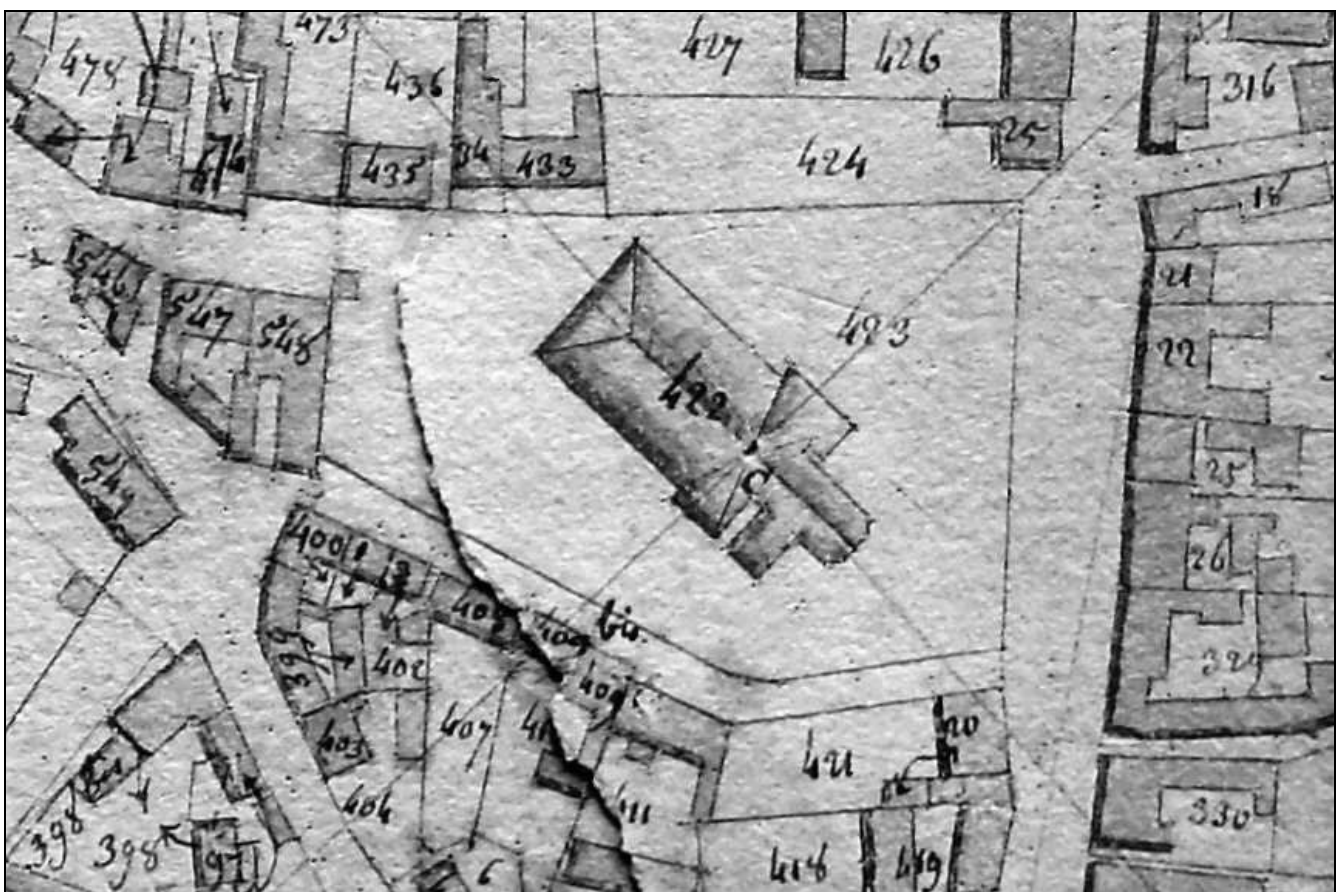
Gezien de quasi zekerheid dat er archeologische sporen worden aangetroffen, heb ik mijn administratie de opdracht gegeven dit dossier van nabij en pro-actief op te volgen. Gelieve daarom de startdatum van welke werken ook aan de nutsleidingen en aan het eigenlijke bouwproject minstens drie dagen op voorhand aan mijn administratie mee te delen, zodat de nodige schikkingen kunnen worden getroffen voor een actieve opvolging.

De verplichting om de aanvang van de werken te melden aan de bevoegde administratie geldt dus niet enkel voor de eigenlijke werken aan de nieuwbouw, maar ook voor de werken aan de nutsleidingen rondom de nieuwbouw, dus op het zone van het vroege-

re kerkhof rond de kerk. Deze verplichting werd ook bevestigd in een brief van 23 september 2008 van het Agentschap R-O Vlaanderen – R-O Vlaams-Brabant – Onroerend Erfgoed aan de HOM (met kopie o.m. aan het Opwijkse gemeentebestuur). (1)

Op de plaats van de huidige Sint-Pauluskerk of in de onmiddellijke omgeving (misschien op het huidige Singelplein langs de westzijde van de

kerk) stond meer dan waarschijnlijk een oude kerkje (12de-14de eeuw), dat dateert van na het kerkje bij het borchcomplex (Reigarsbrugge, nabij de Asbeek) en de huidige kerk aan de 'steenweg' (heerbaan Brussel-Dendermonde over Merchtem) (1410-1420). Hierbij dient benadrukt te worden dat de zone van het vroegere kerkhof ruim verder kwam op het Singelplein (westzijde van de kerk) dan verondersteld

Uittreksel van het plan 'Primitief' kadaster (1823), met daarop duidelijk de begrenzing van het kerkhof rond de kerk. Ter verduidelijking: het huis op perceel nr. 473 is het de huidige meergezinswoning eigendom van de Kerkfabriek (op de plaats van het vroegere huis 'de Lantsheere'). Het huis op nummer 435 is dat van de wed. Van Langenhove-De Proost. De zuidwestgrens van het kerkdomein (vroegere kerkhof) lag (ligt?) dus (ongeveer) in het verlengde van de scheiding tussen de twee vermelde huizen – zie ook de illustratie van de kadasterkaart P.C. Popp ca. 1860 hieronder). Het gebouw (handelszaak en woningen) op het huidige perceel 548h staat dus blijkbaar gedeeltelijk op het vroegere kerkdomein (kerkhof).

Op de noordoosthoek van het huis op perceel 548 (Benoit Paul Delausnay) zien wij de alleenstaande 'brétêque' (afdakje voor publieke afkondigingen) staan. Deze werd in 1839 afgebroken en heropgebouwd tegen de gevel van het huis De Lausnay (de latere herberg 'De Gouden Leeuw'). Op de Popp-kadasterkaart (ca. 1860) komt dit alleenstaand gebouwtje dus niet meer voor – zie illustratie hieronder (pag. 4).

wordt door de rode klinkerkeien als straatbekleding. (2)

De illustratie hieronder (pag. 9) toont een uittreksel van het plan 'Primitief' kadaster (1823), met daarop duidelijk de begrenzing van het kerkhof rond de kerk. Het gebouw (handelszaak en woningen) op het huidige perceel 548h (3) staat dus blijkbaar gedeeltelijk op het vroegere kerkhof...

De illustratie op de vooromslag toont de situatie van de kerk en het 'kerkhof' op het kadasterplan P.C. Popp van ca. 1860. (4)

Naast de gebruikelijke sleuven voor water, gas, rioleringen, elektriciteit, distributiekabel,... is te verwachten dan er door gans de zone van het Singelplein (op het vroegere kerkhof voor de kerk) ook een sleuf zal gegraven worden voor een hoogspanningskabel vanuit de Kloosterstraat.

Als erfgoedvereniging, onder meer erg begaan met het archeologisch bodemarchief, pleitten wij bij de bevoegden instanties (Vlaamse overheid) opnieuw voor een (proactieve) archeologische opvolging en begeleiding, met strikt toezicht, met noodzakelijke werfcontroles,... bij de uitvoering van de bodemwerken voor nutsvoorzieningen op de ganse oppervlakte van het historische kerkdomein rond de Sint-Pauluskerk. Wij schrijven hiervoor ook de eigenaars van de zones aan, te weten de Kerkraad (deel van Singel vóór de kerk) en de gemeente Opwijk (verbindingsbaantje Marktstraat-Singel en rest van Singel).

waarop kerk staat '*het kerckhof*', perceel 64 van kaart nr. 1) een oppervlakte van 152 roeden, dus ca. 50a 92ca – zie HOM-tijdschrift 1991-3, pag. 19, 22 en 27 (noot 17).

De 19de-eeuwse kadastergegevens ('primitief kadaster', Vander Maelen, Popp,...) vermelden een oppervlakte van 9a 20ca voor de kerk en 39a 50ca voor het kerkhof (bij Vander Maelen: 'cimetière'), dus samen 48a 70ca. Er werd in deze kadastergegevens natuurlijk geen onderscheid of detaillering gemaakt tussen de totale oppervlakte van de 'hof rond kerk' en de oppervlakte van de zone van het kerkhof bestemd voor begravingen.

Volgens een verslag van de gemeenteraad van Opwijk op 30 november 1847 aan de provincie Brabant was het kerkhof rond de kerk kadastraal (sectie B nr. 423) 39a 50ca groot. Hiervan werd 20a 88ca gebruikt voor begravingen. Dit laatste was natuurlijk een momentgegeven dat kon wijzigen in de loop der jaren. Er werd ook niet gemeld welke zones gebruikt werden voor begravingen en welke niet.

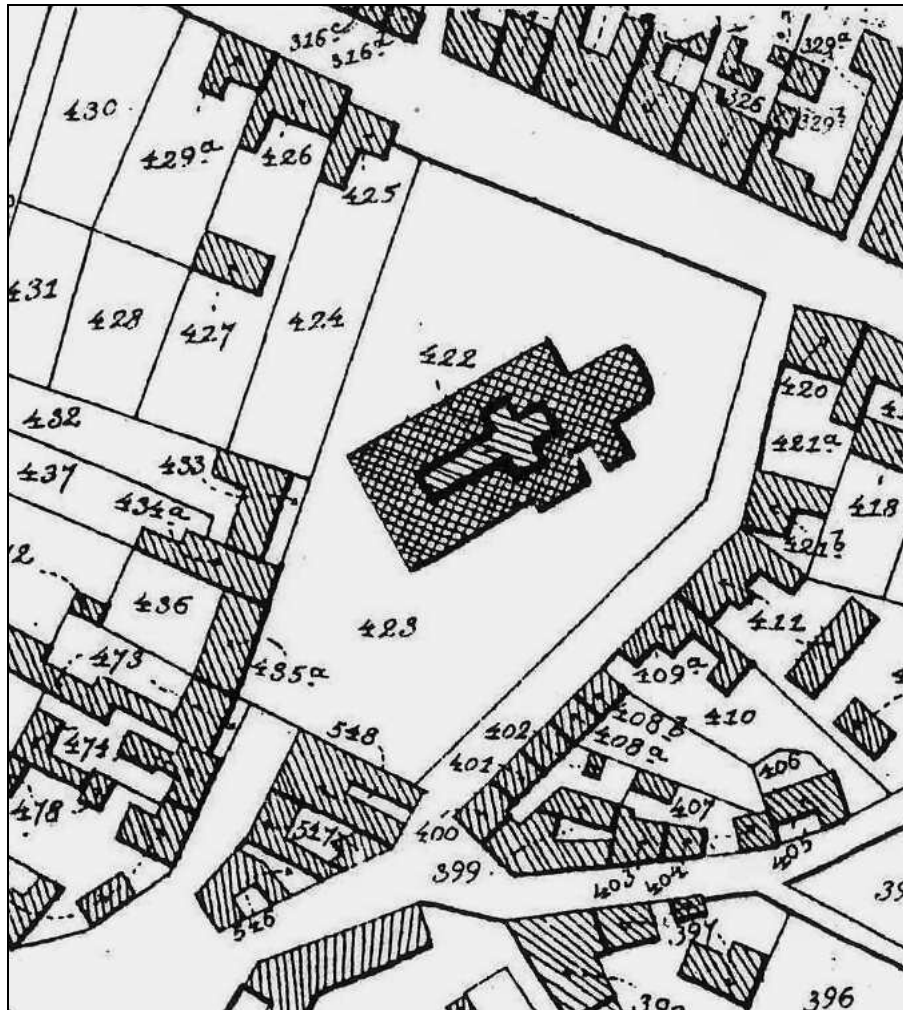
De kadastrale legger van de kerkfabriek Sint-Paulus vermeldt in 1926 een oppervlakte van 9a 20ca voor de Sint-Pauluskerk en 29a 70ca voor het oude kerkhof (28a 80ca na de verkoop van de kerkhofmuur in 1968).

Wij kunnen veronderstellen dat de gemeente in de loop der jaren een zekere oppervlakte van het vroegere kerkhof ingepalmd heeft voor de heraanleg en verbreding van de 'steenweg' (Marktstraat, met parking), Kerkstraat en Singel.

(1) ... *Zowel de bouwheer als de gemeente zijn op de hoogte van dat de start van de werken aan de administratie moet gemeld worden.* ...

(2) Het metingboek bij het (prekadastraal) kaartboek 1725-'26 vermeld voor het geheel van het perceel

(3) Tot voor enkele jaren de bakkerij Mannaert, daarvoor de herberg 'De Gouden Leeuw' (De Roy-De Lausnay) op de plaats van het vroegere huis *De Lausnay* ...

De Sint-Pauluskerk en het 'kerkhof' op het kadasterplan P.C. Popp van ca. 1860.

Hierbij ziet men duidelijk hoe de grenzen tussen enerzijds de percelen 436 (en 435a), 473, 474 en 478-479 en anderzijds 548-547 en 546 in mekaars verlengde lopen. Wellicht geen toeval! Blijkbaar waren het vroeger eenzelfde langgerekte percelen die nu doorsneden worden (in elk geval al van vóór 1725-'26) door de verbingsstraat naar de kerk tussen de twee pleinen van de huidige Singel.

De huidige Kerkstraat was aanvankelijk geen 'officiële' weg (13de-17de eeuw) wat aanleiding gaf tot veel betwistingen tussen kerk, gemeente en aanwonenden.

Wij hadden dus aanvankelijk enkel aan de noordoostzijde de 'steenweg' (heerweg van Brussel naar Dendermonde over Merchtem, Opwijk en Lebbeke, ter plaatse de huidige Marktstraat) en langs de zuidzijde de aftakking naar Aalst over Opwijk (huidige Kattestraat, Schoolstraat, Nieuwstraat en Steenweg op Aalst).

Zoals zowat overal was de kerk ingepland aan de rand van het dorp. Langs de noordoostzijde was het aanvankelijk open veld: de Esp(t).

Op deze foto (oude prentkaart) ziet men duidelijk dat de noordoostgevel van het gebouw rechts (latere bakkerij Mannaert), wellicht vanaf de 2de helft 19de eeuw, voorbij de (aanvankelijke) zuidwestgrens (arduinen paaltjes) van het kerkhof (kerkdomein) staat.
